

GLOBALIZACIJA – DEFINICIJA, POJAM, TUMAČENJA

GEOGRAFSKE OSNOVE GLOBALIZACIJE
1. predavanje

Izv. prof. dr.sc. JELENA LONČAR

ISHODI UČENJA

- Znati objasniti početke razvoja globalizacije kao procesa.
- Shvatiti različite dimenzije globalizacije i aspekte u kojima se globalizacija odražava i u kojima je utjecala na promjene u svakodnevnom životu.
- Razumjeti uzročno-posljedične veze između geografije i globalizacije tj. njihov međuodnos.

Porijeklo pojma globalizacije

- Prema lat. imenici *globus* – lopta, krug.
- Grč. termin *sphaira* znači – kugla, Zemlja.
- Pridjev – cjelokupan, opći, ukupan, koji pripada svima.
- Odnosi se na čitavi planet Zemlju, nešto što je univerzalno, cjelokupno, planetarno.
- U romanskim jezicima pojavljuje se termin 'mondijalizacija' (*mondialisation*) od lat. *mundus* – svijet.
- Globalizam je način gledanja na zbivanja u globalu.

Ostali termini

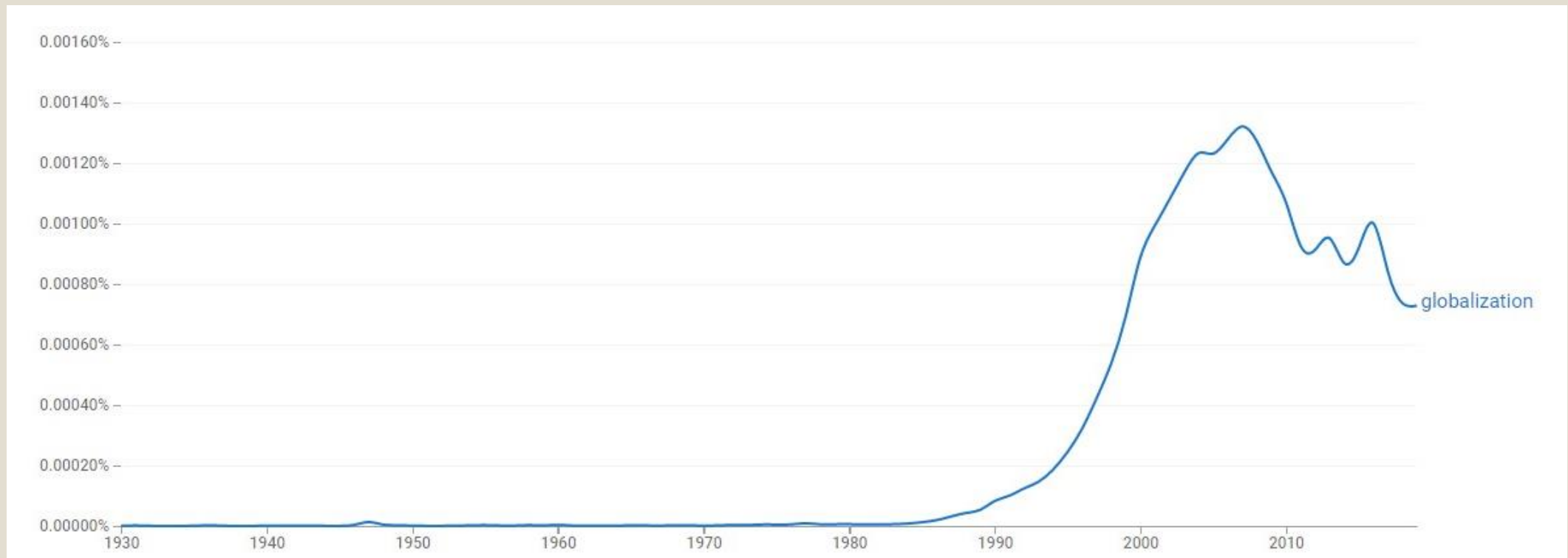
- Engleskom terminu *globalization* odgovaraju:
- Njemački termin *globalisierung*
- Talijanski termin *globalizzazione*
- U francuskom se standardizirao istoznačan termin *mondialisation*.

- Tab. 1. Upotreba riječi globalizacija u izabranim bazama

Baze/pretraživači	Rezultati prilikom korištenja riječi globalizacija
Google	5.200.000
Factiva	355.838
ASAP	7.737
ISI Web of Knowledge	8.970
Ebsco	17.188

Izvor: James i Steger, 2014.

Korištenje pojma globalizacija u znanstvenoj literaturi od 1930. do 2010. godine

Osobe koje se vežu za razvoj i oblikovanje termina globalizacija

- Hannah Arendt - njemačko-američka politička filozofkinja: 1958. godine objavila knjigu „*The Human Condition*”.
- Nikada nije upotrijebila izraz „globalizacija“ u svojoj knjizi, ali je opisala lansiranje satelita kao događaj „važan kao bilo koji drugi u povijesti”.
- Govorila je o nastajanju globalnog društva „čijim članovima na najudaljenijim točkama svijeta treba manje vremena za susret nego prije jedne generacije”.

- Francois Perroux, francuski politički ekonomist
- > pojam „globalizacija“ sličniji suvremenom značenju tog pojma povezanom s formiranjem sve povezanih ekonomskih tržišta na svjetskoj razini.
- Perroux izrazito upućuje na globalizaciju nekih tržišta.

- Theodor Levitt, američki ekonomist i profesor
- U svom članku iz 1983. "*The Globalization of Markets*" je popularizirao izraz „globalizacija“, te općenito u 1980-ima „prožeo“ globalizaciju ekonomskim značenjem.
- Roland Robertson, sociolog, smatra se začetnikom teorije globalizacije.
- Svoje razumijevanje koncepta počeo je razvijati već početkom 1980-ih, a 1992. objavio je jednu od prvih cjelovitih knjiga na tom području, „Globalizacija: društvena teorija i globalna kultura“.

Postoji li jedinstvena definicija globalizacije?

- Brojne su definicije globalizacije
- Ona pokreće i stvara ubrzane i značajne kvantitativne i kvalitativne promjene u svim segmentima suvremenog društva i životu čovjeka.
- Held, D. i dr., 1999: *Globalizacija je proces (ili skup procesa) koji utjelovljuje transformaciju prostorne organizacije društvenih odnosa i promjena – u terminima ekstenzivnosti, intenzivnosti, brzine i utjecaja – generirajući transkontinentalne ili interregionalne tokove i mreže aktivnosti, interakciju i moć.*
- Pieterse, J. N., 2009: *Ona znači intenzifikaciju svjetskih društvenih odnosa koji povezuju udaljene lokacije na takav način da su lokalna događanja oblikovana događajima koji su se dogodili miljama dalje i obrnuto.*

Doživljaj globalizacije

- Prvi put pojam globalizacija spomenut je sredinom 1960-ih, da bi u široku upotrebu ušao sredinom 1990-ih.
- Neki globalizaciju povezuju s napretkom, prosperitetom i mirom, drugi globalizaciju doživljuju kao nazadovanje, katastrofu i propast.
- Ona se tiče svih nas.
- „Međunarodna integracija“ dobara, tehnologija, rada i kapitala - može se govoriti o globalizaciji u širem smislu.
- Po svojoj prirodi geografska te stvara nejednakost i promjenjivost.

Doseg globalizacije

- Pieterse, J.N., 1999. pod pojmom globalizacija smatra sve procese kojima su narodi svijeta uklopljeni u jedinstveno svjetsko/globalno društvo.
- Ona je obuhvatila ekonomiju, internalizaciju, širenje trgovine, međunarodne odnose, razvoj globalne politike, sociologiju, globalnu komunikaciju, kulturu itd.
- Za globalizaciju se može ustvrditi da je jedna od posljedica razvoja znanosti, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije, demokracije i sl.

- Globalizacija ima određene zahtjeve – stalno ulaganje u znanje, tehnologije, istraživanje i razvoj.
- Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, bitno zaostaje.
- Današnji se svijet sve više "otvara" i "smanjuje" i otuda je stvorena već dobro poznata uzrečica o svijetu kao "*globalnom selu*".
- Globalizacija se kao ideja odnosi na "smanjivanje" svijeta, ali i na jačanje svijesti o svijetu kao cjelini.

Internacionalizacija ≠ globalizacija

- Intenacionalizacija – prostorno, geografsko širenje ekonomskih aktivnosti preko nacionalnih granica.
- Globalizacija - funkcionalna integracija internacionalno disperziranih aktivnosti (Lažnjak, J.)

Počeci globalizacije

- Proces koji su pokušavali ostvariti ljudi već u povijesti
- Drevna carstva - egipatsko, asirsko, babilonsko, grčko, rimsko – začeci globalnog poretka?
- Pokušavali su objediniti svijet
- Rimsko carstvo: imalo golem uspjeh u objedinjavanju velikog dijela tada poznatog svijeta u jednu moćnu političku, gospodarsku, religijsku i kulturološku zajednicu

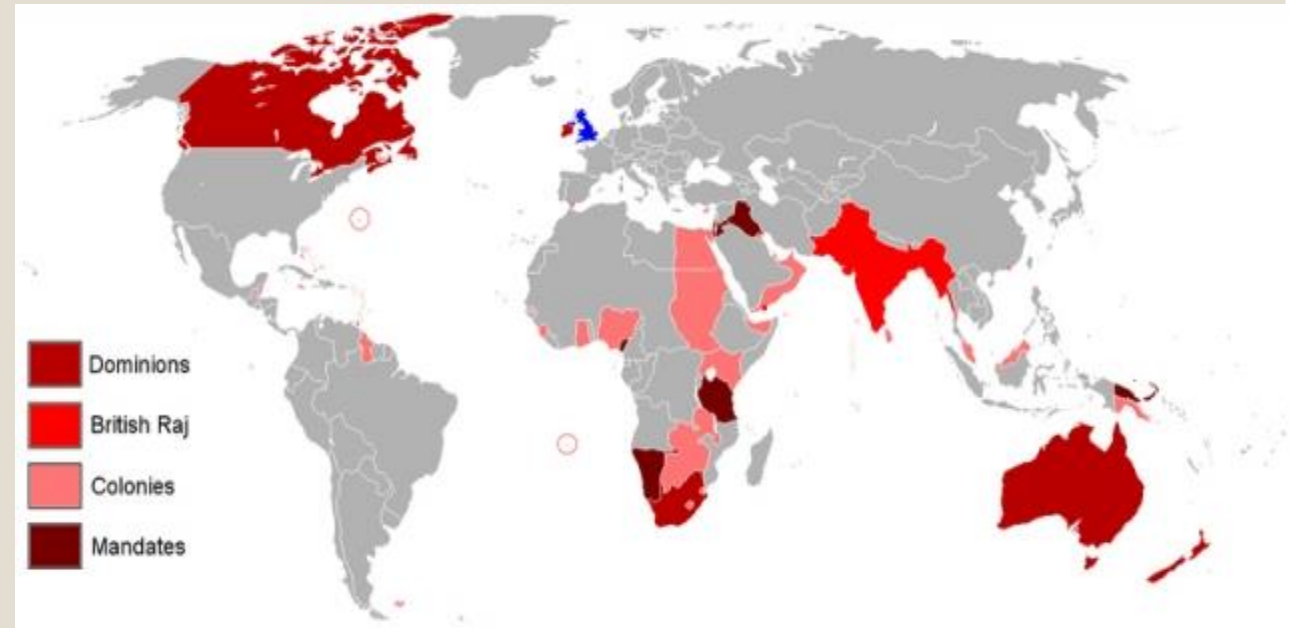

Sl. 1. Zapadno i Istočno Rimsko carstvo

Izvor: <http://proleksis.lzmk.hr/55787/>

Počeci globalizacije

- Kolumbovo otkriće Amerika - kolonijalističko i imperijalističko razdoblje.
- Španjolsko, portugalsko, britansko kolonijalno Carstvo?
- Europljani su stvorili prvu doista svjetsku kulturu.
- U vrijeme kolonijalizma europske su države u Novi svijet prenosile i svoje državne, gospodarske i političke institucije.

Sl. 2. Britanski imperij 1914. g.

Izvor:

<https://www.history.org.uk/podcasts/categories/442/podcast/109/britains-retreat-from-empire>

- Europske države - s vremenom su neke od njih postale Carstva.
- Izgled naselja doseljenih Europljana u prekomorskim zemljama gotovo identičan onim u matičnim zemljama.
- U Latinskoj se Americi i danas govori španjolski, odnosno portugalski, jer je to bio jezik europskih kolonizatora
- Kultura i način života su vrlo slični.
- U isto je vrijeme Europa, još od rimskog razdoblja, bila razjedinjena, a europske države u neprestanim sukobima i ratovima.

- Čak i nakon raspada kolonijalizma i kolonijalnih carstava te osamostaljenja nekadašnjih kolonija - veze koje su kolonije imale s Europom ostale su i dalje vrlo jake.
- 13 britanskih kolonija u Americi su prve izborile svoju samostalnost (1776.)
- Industrijalizacija, modernizacija, globalizacija
 - krajem 18. st. započinje razdoblje eksponencijalne brzine društvenih promjena
 - 1989. s padom Berlinskog zida i završetkom hladnog rata (Lažnjak, J.)

- Period nakon Drugoga svjetskog rata – razdoblje povezivanja i integracije europskih država.
- GATT, IMF, Svjetska trgovinska organizacija (WTO) – prve globalne (međunarodne) institucije.
- Početak 1990-ih: začetak globalizacije kakvu znamo danas?

Logotipovi međunarodnih organizacija kao simbola globalizacije

www.imf.org

www.worldbank.org

www.oecd.org

www.wto.org

Tipovi globaliteta

- Prema sociologu odn. teoretičaru globalizacije Beck, U. (preuzeto iz Milardović, A., 1999) to su:
- 1. gospodarski tip,
- 2. tehnološki tip,
- 3. univerzalne vrijednosti,
- 4. globalna kulturna industrija,
- 5. policentrična svjetska politika,
- 6. svjetsko osiromašenje,
- 7. globalno razaranje i uništavanje čovjekova okoliša,
- 8. transkulturalni konflikt.

Teorije globalizacije

- „ Globalizacija je trijumf kapitalističkog svjetskog gospodarstva koje je povezano s globalnom podjelom rada” (Wallerstein, 1984).
- Giddens – intenzifikacija društvenih odnosa.
- Ekonomska teorija- svjetsko tržište, otvorenost nacionalnih gospodarstava prema drugim zemljama.
- Sociologija – strukturna promjena društva prema većoj složenosti, unutarnjoj diferencijaciji, ubrzanje promjena, nova vrsta društvenih odnosa, kulturna diseminacija i unifikacija.

Teorije globalizacije

- F. Fukuyama – kraj povijesti
- S. Huntington – sukob civilizacija
- J. Stieglitz – kritika globalizacije
- E. Castells – umreženo društvo
- U. Beck – meta-moć svjetskog gospodarstva (Lažnjak, J.)

Četiri dimenzije globalizacije

Prema Giddens, A., jednom od najpoznatijih brit. sociologa, to su:

- Svjetska kapitalistička ekonomija,
- Sistem nacionalnih država,
- Svjetski vojni poredak i
- Međunarodna podjela rada.

Sl. 3. Svjetska umreženost – ilustrativni prikaz

Izvor: www.hgk.hr/odjel-energetiku-i-zastitu-okolisa/kako-ovladati-znanjem-i-kontaktima-u-danasnjem-umrezenom-svijetu

Pokazatelji i posljedice globalizacije

- Strategije kapitala – meta-moć svjetskog gospodarstva ukida granice ekonomije, politike i društva (U. Beck).
 - Država mora biti lako nadomjestiva.
 - U konkurenciji sa što većim brojem istovrsnih država.
 - Usvojiti neoliberalni režim svjetskog tržišta.
 - Odreći se vojnih osvajanja i svoja legitimacijska sredstva upotrebljavati za demokratsko sankcioniranje i legitimiranje autonomnog odlučivanja svjetskoekonomskih aktera.
- Isključuje ekonomski nacionalizam i izolacionizam.
- Ako se ne možeš boriti protiv – provedi je kako bi mogao sudjelovati u koristima koje pruža (Lažnjak, J.).

Pokazatelji i posljedice globalizacije

- Društvene promjene
 - „Starenje” (greying) najrazvijenijih društava – imigracija.
 - Difuzija zapadne kulture – postaje bliža drugima.
 - Održavanje tradicionalnih vrijednosti imigranata.
 - Izgradnja identiteta (višestruki identiteti).
 - Zajednica i društvena kohezija.
 - „novi savez ljevice i desice” – tko su gubitnici globalizacije?
 - Postmaterijalističke vrijednosti – održivi rast i zelena ekonomija (Lažnjak, J.).

Društvena geografija - okvir za razumijevanje kompleksnosti globalizacije

- Disciplina se bavi prostorom - posebno interakcijama procesa, struktura i činioca različitih razina analize.
- Društvena geografija je „ljudski“ diskurs globalizacije.
- geografi se bave ekonomskim, kulturnim i okolišnim procesima te njihovim prostornim utjecajima, a time i djelovanjem ljudi.
- Globalizacija uključuje promjene u svakoj od ovih sfera.

Četiri načina na koji su geografija kao disciplina i globalizacija u interakciji

- Geografija – znanstveno polje.
- *Geografija i globalizacija* – uključenost geografije u globalna pitanja.
- *Geografija u globalizaciji* - Države, teritoriji, sela i druga područja pred izazovom su „prostora tokova“ gdje znanje i drugi oblici informacija prelaze preko elektronskih, ali i drugih mreža.
- *Geografije globalizacije* – doprinos geografije bio je osigurati i empiričke podatke i teorijske konstrukte koji objašnjavaju da uvriježeni mit o tome kako globalizacija homogenizira svijet, u principu nije točan.
- *Geografije za i protiv globalizacije* - društvena geografija odigrala je ulogu u objašnjenju prirode, korijena i utjecaja globalizacije, ali na duži rok mora ići u smjeru sugeriranja rješenja koja mogu funkcionirati.

Geografija i globalizacija

- Geografija je dobar „alat” za istraživanje svijeta.
- Nakon 2. svj. rata regionalna geografija je potisnula globalizam, što se ponovno promijenilo u 1960-im pojačanom brigom za globalno.
- Taj novi fokus povezao je 3 pitanja: *prvo*, zabrinutost za globalni fizički i ekološki okoliš;
- *Drugo*, istraživanja povezana s međunarodnom podjelom radne snage i ulogom multinacionalnih kompanija;
- *Treće*, rastuću zabrinutost za povećanje globalne nejednakosti.
- Sadašnja evolucija discipline okarakterizirana je značajnim uključenjem u globalna pitanja.

Geografija u globalizaciji

- Ima važnu ulogu u utvrđivanju značenja i mjerenja globalizacije.
- Unatoč napretku u tehnološkom i informacijskom smislu te sveukupnom napretku nisu „izbrisana” mjesta.

Sl. 4. Ilustrativni prikaz pametnog grada

Izvor: <https://www.smartcitiesworld.net/>

Geografije za i protiv globalizacije

- Globalizacija te svjetska politička i ekonomska dominacija nekih država od početaka je na mnoge načine osporavana.
- Protesti protiv raznih oblika dominacije nisu ništa novo u povijesti npr. takvi su bili antikolonijalistički prosvjedi (pr. borba za neovisnost Indije od britanske kolonijalne vlasti).
- “Moralna” uloga geografije u globalizaciji.

Sl. 5. Ghandi kao vođa pokreta za neovisnost Indije od britanske kolonijalne vlasti

Izvor: https://www.google.com/search?q=Gandhi+kao+vo%C4%91a+pokreta+za+neovisnost+Indije+od+britanske+kolonijalne+vlasti&rlz=1C1EJFC_enHR904HR904&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjYo4zcfbvAhWr-ioKHfU2BicQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=722#imgrc=0zftT8uyp0HhhM

„Valovi” globalizacije

Tab. 1. Prikaz perioda i kriza u sklopu širenja globalizacije

Val	Period (okvirno)	Restrukturirajuća kriza
Val 1	<i>Kolonijalna globalizacija (c. 1500. - 1945.)</i>	
	Merkantilistička faza (1500. - 1800.)	
		Industrijska revolucija
	Industrijska faza (c. 1800. - 1945.)	
Val 2	<i>Postkolonijalna globalizacija (c. 1945. -)</i>	
	Modernizacijska faza (c. 1945. - 1980.)	
		Naftna kriza
	Neoliberalna faza (c. 1980. -)	

Izvor: Murray, E. W., 2006: *Geographies of globalization*, Routledge; London, N. York, 392.

Znanstvene revolucije i njihov doprinos napretku

Globalization Era	Age of Discovery (15 th -18 th century)	Globalization 1.0 (19 th century – 1914)	Globalization 2.0 (1945-1989)	Globalization 3.0 (1989-2008)	Globalization 4.0
Leading Exports	Raw Material / Basic Goods	Textiles / Industrial Goods	Factories	Global Supply Chain	Digital Goods / Services
Leading Nations					
Exports as % World GDP	<5%	6 → 14%	5 → 15%	15 → >20%	?
Enabling Era	Scientific Revolution (15 th -17 th century)	1st Industrial Revolution (1780s–mid 19 th century)	2 nd Industrial Revolution (1870s-1910s)	3 rd Industrial Revolution (1960s-1990s)	4 th Industrial Revolution (2000s-2010s)
Enabling Innovations					
Characterizing GDP Trend	Europe ↗	Britain ↗↗	World ↗	United States ↗↗↗	China ↗↗↗↗

History of Globalization and Industrial Revolutions – by Peter Vanham, World Economic Forum

Sl. 6. Faze i države nosioci globalizacije od 15. st. do 2010. godine

Izvor: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/how-globalization-4-0-fits-into-the-history-of-globalization/>

- Na trgovinsko širenje globalizacije utjecali su neki od presudnih povijesnih događaja tj. znanstvene revolucije kao što su: izum parnog stroja, postavljanje prvog telegrafskog kabela/telefona, razvoj teretnog prometa, pojava osobnih računala, pojava pametnih telefona i sl.
- Iz prikaza je očito kako sve spoznaje dolaze u pojedinim valovima tj. periodima, a povezane su s napretkom u raznim oblicima prometa.

Geografija i studije o globalizaciji

- Društvena geografija je diskurs globalizacije koji se odnosi na ljudski doprinos promjenama jer globalizacija nije konstruirana niti odozgo niti odozdo, već je preinačena intrakcijama između ljudi i institucija na različitim razinama.
- Društvena geografija je „eklektična” – obuhvaća sve fenomene i procese nastale pod utjecajem čovjeka, pa tako i globalizaciju.

Suvremene teze

- **Hiperglobalisti** - „globalna tržišna civilizacija”.
- **Skeptici** - svjetska ekonomija nije ništa više međupovezana nego li je to bila u prošlosti.
- **Transformalisti** – globalizacija je povijesni i geografski rezultat ljudskog djelovanja i kao takva nema predodređen ishod.

Suvremene teze i globalizacijski diskursi

Hiperglobalisti

- Prema njima - novo doba povijesti je pred nama i ono je u potpunosti bez presedana.
- Svjetska ekonomija nema granica.
- Nove forme upravljanja koje se nalaze iznad i ispod postojećih nacija-država, postaju sve značajnije.
- Hiperglobalistička teza zagovara nastanak novih transnacionalnih klasnih saveza, stvarajući nove globalne elite koje dijele ideologijsku pripadnost neoliberalizmu i konzumerizmu.
- Neki to vide kao dokaz prve zaista „globalne civilizacije“.
- Ona širi neoliberalni konzumerizam i liberalnu demokraciju i nove oblike globalne vlasti.
- Radikalni hiperglobalisti priznaju samo pojavu „*globalne tržišne civilizacije*“.

Skeptici

- Preispituju samo postojanje globalizacije.
- Svoj stav temelje na širokom rasponu empirijskih podataka kako bi potkrijepili svoje mišljenje da današnja svjetska ekonomija nije ništa više među povezana nego što je to bila u prošlosti.
- Za skeptike nacionalne vlade ostaju središnji akteri u stvaranju i reguliranju globalne ekonomije.
- Postoji *internacionaliziranu* političku ekonomiju koja je fragmentirana u moćne ekonomske blokove - od njih su najmoćniji Europa, Ist. Azija i SAD.
- Proces regionalizma - oponira globalizaciji.
- Skeptici također tvrde da su kapitalističke nacionalne vlade, prvenstveno one iz skupine G-8 - primarni nosioci nove globalne ekonomije.

Transformacionalisti

- Ističu da je globalizacija stvarna i da duboko restrukturira i transformira društvo.
- Ova promjena šira je od povijesne tranzicije koja izaziva mišljenje hiperglobalista da je globalizacija u potpunosti nova.
- Transformacionalisti ističu da je globalizacija povijesni i geografski rezultat ljudskog djelovanja i kao takva nema predodređen ishod.
- Uloga nacija-država je promijenjena iako ne i nužno smanjena.
- Suvremena globalizacija nije ništa drugačija od one u prošlosti.
- Nacionalne politike nisu više pod utjecajem samo nacionalnih vlada već i pod utjecajem nadnacionalnih i međunarodnih institucija.

Tri pogleda na globalizaciju

Tab. 2. Karakteristike pojedinih diskursa u pristupu tumačenja globalizacije

	Hiperglobalisti	Skeptici	Transformacionalisti
Što se događa?	Globalna era	Povećani regionalizam	Međupovezanost bez presedana
Glavne karakteristike	Globalna civilizacija bazirana na globalnom kapitalizmu i upravljanju	Regionalizam čini svijet manje povezanim nego u 19. st.	Velika intenzivnost i brzina globalizacije
Glavni proces	Tehnologija, kapitalizam, ljudska domišljatost	Nacije-države i tržište	Moderne sile u skladu
Uzorci diferencijacije	Pad razlika u dobrobiti tijekom vremena kako se tržišta ujednačavaju	Struktura jezgra-periferija koja vodi većoj globalnoj nejednakosti	Nove mreže inkluzivnosti/ekskluzivnosti koje su puno kompleksnije od starih uzoraka
Konceptualizacija globalizacije	Svijet bez granica i savršena tržišta	Regionalizacija, internacionalizacija i nesavršena tržišta	Smanjenje prostor-vrijeme i nove interakcije

Tri pogleda na globalizaciju

*nastavak

*	Hiperglobalisti	Skeptici	Transformacionalisti
Implikacije za naciju - državu	Smanjena ili nevažna	Ojačana, čak još i važnija	Promjenjeni uzorci upravljanja i novi državni imperativi
Povijesni put	Globalna civilizacija temeljena na novim transnacionalnim elitama i klasnim grupama	Neo-imperijalizam i sukobi civilizacija kao rezultat regionalnih blokova i neliberalne agende	Neodređen, ovisi o djelovanju nacija-država i civilnog društva
Središnja pozicija	Trijumf kapitalizma i tržište nad nacijom-državom	Moćne države koje kreiraju globalizacijsku agendu kako bi ubrzale njihovu dominantnu poziciju	Transformacija vlasti na svim razinama i nova mreža moći

Izvor: Murray, E. W., 2006: *Geographies of globalization*, Routledge; London, N. York, 392.

Pitanja za raspravu

- Da li je prema vašem mišljenju globalizacija više pozitivan ili negativan proces?
- Može li je se promatrati u tim zadanim okvirima (crno-bijelo)?
- Kakav je vaš osobni stav prema globalizaciji?

Literatura i izvori

- Dragičević, M., 1996: *Ekonomija i novi razvoj*, Alinea, Zagreb, pp. 160.
- Jagić, S., Vučetić, M., 2012: Globalizacijski procesi i kultura, *Acta Iadertina*, 9, 15 - 24.
- Karlić, I., 2009: Dvoznačnost fenomena globalizacije, *Filozofska istraživanja*, 113, god. 29, 87-106.
- Lažnjak, J., Globalizacija u sociokulturnom kontekstu, Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Mesić, M., 2002: Globalizacija migracija, *Migracijske i etničke teme*, 18(1), 7 - 22.
- Murray, E.W., 2006: *Geographies of globalization*, Routledge; London, N.York, 392.
- Peterse, J.N., 1999: *Europe, traveling light: Europeanization and globalization*, Taylor and Frances.
- Tadić, S., 2012: Globalizacijski procesi, *Nova prisutnost*, 9(1), 73 - 84.
- Veljak, L., 2008: Neumitnost globalizacije, nužnost alternative i pitanje o odgovornosti, *Filozofska istraživanja*, 113, god. 29/ 1, 7 - 13.
- Proleksis enciklopedija (online), <http://proleksis.lzmk.hr/55787/>

PREPORUKE ZA DALJNJE ČITANJE

Harary, Y. N., 2018: *21 lekcija za 21. stoljeće*, Fokus komunikacije, Zagreb.

Kukoč, M., 2011: *Filozofija i globalizacija*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb.

Lončar, J., 2002: Globalizacija – pojam, nastanak i trendovi razvoja, *Geoadria*, vol. 10. no. 1, p. 91-104.

◦ Zahvaljujem na pažnji